

I. HLAVNÍ CÍLE VZDĚLÁVACÍ POLITIKY VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

1) Rozvoj vzdělávacích příležitostí a rovnost v přístupu ke vzdělávání

- **Uskutečnit** změny vzdělávací soustavy, které umožní **přístup k vyššímu vzdělání** i dětem z méně podnětného sociálního prostředí.
- **Umožnit** dvěma třetinám až třem čtvrtinám mladých lidí získávat **maturitu** ve středním všeobecném nebo odborném vzdělávání.
- **Zajistit** do roku 2005 polovině populačního ročníku možnost nastoupit do některé z forem **terciárního vzdělávání**.
- **Prodloužit průměrnou délku** vzdělávání do roku 2005 ze současných 14,7 na 16,7 let a tak se vyrovnat dnešnímu průměru zemí Evropské unie.

2) Změny v pojetí a obsahu vzdělávání i charakteru školy

- **Vytvořit rozmanitou a prostupnou** vzdělávací soustavu, která bude rozvíjet klíčové kompetence a příležitosti k **celoživotnímu učení**.
- **Předložit** v roce 2000 k veřejné diskusi rámcový vzdělávací program (**národní kurikulum**) pro základní školu a postupně do roku 2002 vzdělávací programy pro další školy.
- **Dokončit** v roce 2001 po veřejné diskusi reformu **maturitní zkoušky** a zavést její povinnou státní část.
- **Rozšířit** využívání škol pro **zájmovou činnost** a volný čas dětí a mládeže, podpořit iniciativu škol v nabídce **dalšího vzdělávání** pro všechny občany.

3) Změny ve struktuře vzdělávací soustavy

- **Posílit** rozvoj **předškolního vzdělávání a druhého stupně základní školy**, bohatost a rozmanitost vzdělávací nabídky a umožnit tak lépe respektovat různé zájmy a možnosti dětí.
- **Odstranit** do roku 2002 **slepé uličky** na přechodu mezi základní a střední školou a v soustavě středních škol.
- **Podpořit** rozvoj diverzifikovaného **terciárního vzdělávání** srovnatelného se zeměmi Evropské unie.
- **Připravit** koncepci a strategii rozvoje **dalšího vzdělávání** (vzdělávání dospělých), včetně legislativního zajištění a způsobu financování.

4) Obrat v postavení učitelů a v přístupu k ekonomickému zajištění vzdělávací soustavy

- **Zajistit** podmínky pro odpovídající přípravu, **další vzdělávání pedagogů** a jejich profesní, kariérní i platový růst.
- **Prosadit**, aby se **průměrné platy** ve veřejném školství zvyšovaly v následujících letech v průměru o 6-8% rychleji než mzdy v celé společnosti. Platy učitelů tak v roce 2005 dosáhnou - ve vazbě na výši mezd a HDP - úroveň srovnatelné se zeměmi EU.
- **Založit** a realizovat **rozvojové a inovační programy**, podporující zejména tvořivou práci škol a rozvoj dalšího vzdělávání.
- **Snížit zatížení rodin** vyplývající z úhrady části nákladů za děti v mateřských školách, základních uměleckých školách, v zájmových a volnočasových aktivitách.

- **Zvýšit veřejné výdaje** na vzdělávání z necelých 4,5% HDP na **6% HDP v roce 2002.**
-

II. FUNKCE A POSLÁNÍ VZDĚLÁVACÍ SOUSTAVY

Předkládaná koncepce je zaměřena na přizpůsobení českého vzdělávacího systému požadavkům, které přináší vývoj naší i evropské společnosti a vyspělých zemí v jejich celku. Je založena na principech svobodné a pluralitní demokratické společnosti, jež - na rozdíl od vývoje v minulém období - zejména:

- přiznává každému jedinci (a zároveň od něj vyžaduje) **odpovědnost** za jeho osud i převzetí osobního podílu odpovědnosti za společné rozhodování,
- usiluje o **rovné příležitosti** pro všechny a o odstraňování překážek bránících jejich rozvoji.

Vzdělání považujeme za základní lidské právo i univerzální lidskou hodnotu. Jeho cíle jsou odvozeny jak **z individuálních, tak i společenských potřeb**. Vzdělávání se proto nevztahuje jen k vědění a poznávání, tedy k rozvíjení intelektových schopností, ale i k osvojování si sociálních a dalších dovedností, duchovních hodnot a žádoucích vztahů k ostatním lidem i ke společnosti jako celku, ke schopnosti uplatnit se v pracovním prostředí. Proto má vzdělávání více rozměrů, je současně zaměřeno na **rovinu osobního rozvoje, formování občana i přípravu pro život v 21. století**. Podtrhujeme uvedené pořadí, které zdůrazňuje úlohu vzdělání pro utváření osobnosti schopné adaptace a uplatnění ve stále významnější globalizaci světa. V uvedených hlavních rovinách se vzdělávací systém zaměřuje zejména na následující funkce:

- **Rozvoj osobnosti**, který zahrnuje kultivaci a podporu seberealizace každého jedince a co největší rozvinutí a uplatnění jeho potenciálu. Vzdělávání má vybavit člověka tak, aby uměl uplatňovat svá práva a současně plnit povinnosti svobodného občana v demokratické společnosti. Rozvoj člověka představuje základní cíl, který je nezbytný nejen z hlediska jedince, ale i společnosti. Celkový tvůrčí potenciál obyvatel každé země je vždy hlavním zdrojem jejího rozvoje.
- **Posílení soudržnosti společnosti**. Vzdělávací systém je jednou z nejvýznamnějších integrujících sil, a to nejenom předáváním sdílených hodnot a společných tradic, ale především zajištěním rovného přístupu ke vzdělávání, vyrovnáváním nerovností sociálního a kulturního prostředí i regionálních nerovností a podporou demokratického vývoje. Rozdílná úroveň vzdělání se dnes stává rozhodující příčinou společenských rozdílů. Vzdělávací systém může podstatně přispívat ke zvyšování propustnosti společnosti, vyrovnávat životní příležitosti, omezovat vytlačování znevýhodněných skupin na okraj společnosti a tím přispívat k její stabilizaci.
- **Podpora demokracie a občanské společnosti**. Demokracie nezbytně potřebuje soudné, kritické a nezávisle myslící občany s vědomím vlastní důstojnosti a s respektem k právům a svobodám ostatních. Školní společenství je prvním společenským prostředím, do něhož dítě z poměrně uzavřeného prostředí rodiny vstupuje. Toto společenství působí bezprostředně, každý den a po mnoho let v mnoha rovinách: charakterem vztahu mezi učitelem a žákem, který by měl být založen na vzájemném respektu, utvářením školní komunity, která by ve škole měla vytvářet demokratické společenství rovnoprávných partnerů i celkovým uspořádáním

vzdělávacího systému, který by měl být otevřený, s vyváženými kompetencemi na jednotlivých úrovních a přístupný zapojení všech partnerů.

- **Výchova k partnerství a spolupráci v evropské i globalizující se společnosti** rozšiřuje předchozí cíl o další úroveň. Znamená usilovat o život bez konfliktů a negativních postojů ve společenství nejen druhých lidí, ale i jiných národů, jazyků a kultur, být schopen přijmout a respektovat i značné odlišnosti mezi lidmi dnešního propojeného světa bez pocitů ohrožení či vlastní nadřazenosti, a přitom si být vědom jedinečných hodnot vlastní osobnosti. Aby jedinec mohl obstát jako sebejistý, sebevědomý občan bez pocitů ohrožení, musí být konkurenceschopný v globální společnosti, nesmí se cítit znevýhodněn kvalitou či zaměřením vzdělání, jazykovými bariérami či kulturními aspekty výchovy.
 - **Zvyšování zaměstnatelnosti**, tedy schopnosti nalézat zaměstnání a trvale se uplatňovat na trhu práce, a to nejen doma, ale také v zahraničí - zejména v Evropě. Vyžaduje to orientovat všeobecné i odborné vzdělávání na průběžné zvyšování flexibility a adaptability člověka, na jeho tvořivost a iniciativu, na samostatnost a odpovědnost. Znamená posílit podíl všeobecného vzdělávání, vytvářet široký základ odborného vzdělávání a uplatňovat klíčové dovednosti. Předpokládá umožnit každému vzdělávat se po celý život. Souvisí především se zabezpečením dostatečné úrovně vzdělání v oborech, které globální trh práce upřednostňuje, což je pro 21. století zejména vzdělávání zaměřené na uplatnění v informační společnosti, na schopnost práce s moderními informačními a komunikačními technologiemi, schopnost vyhledávat informace, kriticky myslet.
 - **Zvýšení konkurenceschopnosti ekonomiky a prosperity společnosti.** Vzdělávací soustava v moderní společnosti musí výrazným způsobem přispívat k **vysoké úrovni rozvoje lidských zdrojů**, jednomu ze základních faktorů jejího ekonomického vývoje. Svými funkcemi totiž vzdělávací soustava ovlivňuje nejen kvalifikaci, pružnost a přizpůsobivost pracovní síly, ale také například schopnost inovace a změny, rozvíjení a využívání nových technologií, úroveň řízení.
-

Vzdělávací systém v ČR

Vzdělávací systém v České republice vychází z dlouhé tradice počínající rokem 1774, kdy byla zavedena povinná školní docházka. Dnes fungují v ČR všechny typy vzdělávání - od předškolního, přes základní, střední, vysoké, postgraduální až po celoživotní.

Předškolní vzdělávání

První vzdělávání, jako doplněk výchovy v rodině, mohou děti absolvovat ještě před započítáním povinné školní docházky. K tomu slouží jednak jesle, jednak mateřské školy. Tyto instituce slouží k vypěstování základních návyků v učení a také zajištění sociálního kontaktu mezi

děťmi. Obojí je důležité pro hladký nástup dětí do základních škol.

Děti se ve spolupráci s rodiči a vychovateli učí logicky uvažovat a diskutovat, procvičují svou paměť i fantazii. Tyto dovednosti slouží zároveň pro posouzení intelektuální a výchovné úrovně dítěte před nástupem na základní školu.

Základní vzdělávání

Základní vzdělání získávají děti zpravidla na základní školách. **Povinná školní docházka je devítiletá** a trvá tedy obvykle od 6 do 15 let věku dítěte. Děti ji však mohou absolvovat na různých typech škol, které navíc mohou využívat různé typy vzdělávacích programů.

Mezi typy škol umožňujících získat dětem základní vzdělání patří:

Základní škola (státní nebo soukromá): děti zde absolvují celou devítiletou povinnou školní docházku rozdělenou do dvou cyklů.

Gymnázium: v rámci osmiletých nebo šestiletých gymnázií mohou žáci dokončit základní vzdělání a plynule pokračovat ve výuce střední úrovně.

Konzervatoř: osmileté taneční konzervatoře umožňují studentům dokončit základní vzdělání a plynule pokračovat ve výuce střední úrovně.

Speciální škola: děti se zdravotním postižením mohou být integrovány do speciálních tříd základní školy, anebo mohou navštěvovat školu speciální.

Speciální a praktické školy jsou určeny pro děti s mentálním postižením.

V posledních několika letech se rovněž experimentálně ověřuje systém domácího vzdělávání.

Mezi základní typy vzdělávacích programů pro povinnou školní docházku patří:

RVP ZV (základní škola)

Pro jednotlivé vzdělávací programy jsou charakteristické různé přístupy k žákům, systém výuky, práce s učebním plánem apod. O konkrétní podobě učebního plánu rozhoduje ředitel školy.

Jako alternativní vzdělávací programy byly od školního roku 2004/5 po období pokusného ověřování zavedeny:

"waldorfská škola"

mateřská a základní škola Montessori

základní škola Montessori II. stupeň

Tyto programy mohou školy využívat pouze v rámci RVP ZV

Pro hodnocení výsledků studia slouží v České republice hodnotící systém známek od 1 (nejlepší) po 5 (nejhorší) nebo slovní hodnocení. Žákům jsou v polovině a na konci každého školního roku vydávána souhrnná hodnocení (tzv. **vysvědčení**), na nichž jsou uvedeny známky za jednotlivé předměty.

Pokud je žák hodnocen známkou 5, musí na konci letních prázdnin (nejčastěji v srpnu) absolvovat přezkoušení z tohoto předmětu. Uspěje-li u přezkoušení, může v září nastoupit do vyššího postupného ročníku. Neuspěje-li, musí celý uplynulý ročník absolvovat znovu (pouze 1x na 1. stupni a 1x na 2. stupni základní školy).

Střední vzdělávání

O studium na střední škole se mohou ucházet žáci, kteří splnili devítiletou povinnou školní docházku. Absolvováním **středního stupně vzdělání** je přitom možno získat

Střední vzdělání, kdy student po 1 - 2 rocích studia získá vysvědčení o závěrečné zkoušce.

Střední vzdělání s výučním listem zakončené po 2 - 3 letech studia vysvědčením o závěrečné zkoušce a výučním listem o odborné způsobilosti například v oblasti řemesel.

Absolventi těchto oborů obvykle již ve vzdělání v klasickém vzdělávacím systému nepokračují a začínají pracovat ve vybraném oboru.

Střední vzdělání s maturitou, kdy zpravidla po 4 letech studia získá absolvent **vysvědčení o maturitní zkoušce**. Maturitní zkouška se skládá z několika dílčích zkoušek - zkoušky z českého jazyka a dalších zkoušek závislých na oboru studia a částečně také na výběru žáka. Od roku 2008 by se měla maturita skládat ze 2 částí, společné (státní) a profilující (specifické pro jednotlivé typy škol). Cílem je zajistit lepší srovnatelnost této zkoušky mezi různými školami.

Střední školy se člení na tyto **tři základní typy**:

Gymnázia

Střední odborné školy

Střední odborná učiliště

Konzervatoře

Střední vzdělání mohou studenti získat také na osmiletých, respektive šestiletých gymnáziích, na nichž absolvovali již několik ročníků vzdělání základního.

Střední školy mohou organizovat také **programy nástavbového studia**, do něhož mohou být přijati žáci, kteří úspěšně absolvovali alespoň tříletý příbuzný studijní obor zakončený výučním listem. Nástavbové studium trvá 2 roky denní formou studia.

Terciální vzdělávání

Terciální vzdělávání je zařazeno jako studium navazující na úplné střední vzdělání s maturitou. Do terciálního vzdělání je zařazeno vyšší odborné a vysokoškolské vzdělání

K **vyššímu odbornému vzdělání** mají přístup žáci s úplným středoškolským vzděláním zakončeným maturitou. Systém výuky je téměř totožný se systémem na vysoké škole, na vyšší odborné školy se však vztahují některá pravidla středoškolského vzdělávání (prázdniny, fixní rozvrh hodin aj.).

Vyšší odborné vzdělání prohlubuje všeobecné i odborné znalosti, v denní formě trvá 3 roky včetně praxe, u zdravotnických a některých dalších oborů až 3,5 roku. Studium je ukončeno **absolutoriem**, specifickou zkouškou z vybraných oborů, praktické zkoušky a obhajoby absolventské písemné práce - vše samozřejmě v návaznosti na studovaný obor. Společně s absolutoriem získávají žáci titul diplomovaný specialista (zkratka DiS. je uváděna za jménem).

Na vyšších odborných školách žáci platí školné. To se zpravidla pohybuje od několika tisíc korun ročně až po několik desítek tisíc.

Vysokoškolské vzdělání je umožněno všem uchazečům s ukončeným úplným středním vzděláním (tj. s maturitou), kteří úspěšně vykonají přijímací zkoušku. Systém přijímacích zkoušek si stanovuje každá vysoká škola sama a ověřuje v nich znalosti či schopnosti uchazečů.

Většina univerzit má akreditovány programy:

Bakalářské: jedná se zpravidla o tříleté obory, v nichž studenti získají základní přehled o vysoce odborných oblastech. Studenti mohou buď studium po těchto 3 letech ukončit státní závěrečnou zkouškou s obhajobou bakalářské práce, anebo pokračovat v navazujícím magisterském oboru, v němž získají užší specializaci.

Magisterské: fungují buď jako pětileté (resp. čtyřleté nebo šestileté), anebo jako dvouleté navazující na bakalářské studium. Studenti za období studia získají jak základní přehled o vysoce odborných oblastech, ale také určitý stupeň specializace. Na závěr žáci skládají požadované státní zkoušky a obhajují diplomovou práci.

Inženýrské: týká se technických a ekonomických oborů.

Po absolvování těchto typů vysokoškolského studia pokračují někteří studenti v dalším prohloubení své specializace v **doktorských programech**. Absolvování tohoto programu je často podmíněno určitou publikační prací a někdy také výukou.

Na vysokých školách je možné studovat formou prezenční (dříve denní studium), distanční (dříve studium při zaměstnání) nebo kombinovat obě formy studia (studium kombinované).

Kromě standardních druhů studia nabízejí vysoké školy i další formy vzdělávání: rekvalifikační studium, univerzity třetího věku, studium směřující k získání pedagogické kvalifikace a další.

S ohledem na rostoucí zájem je v České republice možné na některých školách absolvovat také studijní programy vedoucí k získání titulu Master of Business Administration. Studium je problémově orientované, pracuje se v týmech, řeší se reálné případové studie z praxe. Studenti si navzájem vyměňují zkušenosti z vlastní praxe a jejich manažerské znalosti a dovednosti rychle rostou.

Jelikož kvalita studia nebyla dříve garantována Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR (jak je tomu u vysokých škol), vznikla v roce 1998 Česká asociace MBA škol, která po úspěchu v náročném akreditačním procesu, udělí programu určitý "status kvality".

Celoživotní vzdělávání

Potřeba celoživotního vzdělávání vystupuje do popředí zejména ve spojitosti se změnami na trhu práce a zaváděním nových technologií. Sféra celoživotního vzdělávání, resp. potřeba zvýšení účasti na dalším vzdělávání, je rovněž **jednou z pěti hlavních priorit vzdělávací politiky EU** formulované v roce 2000 na Lisabonské konferenci.

V rámci programů celoživotního vzdělávání je univerzitami uskutečňováno množství nejrůznějších kurzů určených například zájemcům o studium, absolventům univerzity, seniorům, ale i studentům i dalším zájemcům z praxe. Realizované kurzy jsou zaměřeny buď na výkon povolání nebo zájmově.

Některé univerzity organizují také tak zvanou **Univerzitu 3. věku**. Ta je určena seniorům,

kteří mají zájem získávat nové poznatky ve vybraných oborech a je zpravidla bezplatné. Nejenže umožňuje seniorům získat nejnovější znalosti z různých oborů, jeho snahou je také stimulovat jejich zájem o současné dění a aktivní přístup k životu.